

ОТЦІ ІВАН ГАСЬКЕВИЧ, МИКОЛА ТЕОДОРОВИЧ: ДВА СВЯЩЕНИКИ - ДВІ ДОЛІ

**ОТЦІ ІВАН ГАСЬКЕВИЧ ТА МИКОЛА ТЕОДОРОВИЧ
НАРОДЖЕНІ НА ВОЛИНСЬКІЙ ЗЕМЛІ, ПОХОДЯТЬ ІЗ РОДИН
СВЯЩЕНИКІВ, СВОЄ ЖИТТЯ ПРИСВЯТИЛИ УКРАЇНСЬКОМУ
ПРАВОСЛАВ'Ю. ВОНИ РІДНОЮ МОВОЮ У ВАЖКІ РОКИ
ПОЛЬСЬКОЇ, МОСКОВСЬКОЇ, НІМЕЦЬКОЇ, ЗНОВУ
МОСКОВСЬКОЇ ОКУПАЦІЙ СЛАВИЛИ В ХРАМАХ ІМ'Я
ГОСПОДНЄ.**

В 30 - 50-х роках ХХ ст. їх імена були добре відомі на Костопільщині, як складовій частині історичної Волині. Обоє здобули теологічну освіту у Волинській духовній семінарії, брали активну участь у визвольних змаганнях 1917 — 1921 рр. за волю України, рідної церкви, свого народу, а в роки окупації Волині Поверсальською Польщею 1921 - 1939 проповідували Боже слово рідною мовою до душ вірних, готували духовне підґрунтя в своїх парафіях для Другого відродження Української Православної церкви 1941 - 1944 рр., а в часи другої московсько-більшовицької окупації з вірою і правдою несли свій хрест.

Отець Іван Гаськевич народився 20.03.1883 року в с. Лопушно Почаївської волості Крем'янецького повіту в побожній українській родині Гаське-

Картузька, побудована за московсько-більшовицькими взірцями) карала свідоме українське священство. Одним із способів покарань були часті переміщення з парафії на парафію, щоб священник, в нашому випадку о. Іван Гаськевич, не міг зав'язати тісних стосунків зі своїми парафіянами.

Ось яку характеристику священника знаходимо в документах польської поліції:

- Священик Іван Гаськевич, настоятель православної парафії в с. Деражно, вороже наставлений до польської держави. Під час служби Божої в церкві співають «Боже Великий, Єдиний, нам Україну храни», брав участь в українських імпрезах, річницях Тараса Шевченка та Івана Франка, намагався заснувати в Деражно «Рідну Хату», мав дружні стосунки з членами ОУН, був ворогом

них навколо храму. Служби Божі звучали рідною мовою парафіян, глибокозмістовні патріотичні проповіді виховували почуття патріотизму вірних; українські заходи - роковини Великого пророка України Тараса Шевченка, Івана Франка, Дні Героїв Крут не обходилися без участі священника, парафіян, церковного хору.

В українському патріотичному дусі виховував священник не лише парафіян, а й власних дітей, синів Миколу, Володимира, Серафима, доньку Надію.

Син Микола був незмінним його помічником у храмі Воздвиження Чесного Хреста Господнього. Він дякує, керує церковним хором, який цілковито складався з національно свідомою молоді містечка. Польська поліція постійно слідувала не лише за о. Іваном, а й за його синами. В документах держархіву Волинської області знаходимо таку інформацію поліції на дяка Миколу Гаськевича:

-Гаськевич Микола, псалміст, під оглядом моральним опінія добра, дружить з націоналістами, хоч політичної діяльності не проявляє, віддається громадській праці... У вересні 1939 року на Волинь прийшли нові окупанти - червоні московські «визволителі», які за неповних два роки окупації «визволили» волинян не лише від землі, майна, а й позбавили їх життя, депортували в Сибір і Казахстан цвіт Волині - так званих «куркулів», національно свідомих українців, серед них і десятки священників, дяків. Родині священника загрожував московський червоний дамоклів меч, і лише війна між

й був похований, однак московські червоні окупанти не давали спокою і його могилі - в 60-х роках ХХ ст. вони хотіли її знищити.

Цим злочинним намірам перешкодив син Володимир, котрий пройшов свій хресний шлях через Колиму і проживав на той час в м. Дубно.

Він таємно вночі переніс домовину з тлінними останками батька на місцеве кладовище і тим самим запобіг її знищенню.

Отець Микола Теодорович (02.11.1880 - 1963) походить з давнього XVI - XVII ст. українського священницького роду Теодоровичів. Його батько, о. Василь, народився в с. Мокрець Володимирського повіту, закінчив Волинську духовну семінарію в Крем'янці. У 1868 році рукоположений єпископом Острозьким Ієронімом в сан священника і до 1915 року був настоятелем церкви Покрови Пресвятої Богородиці, 1779 р. в с. Бичаль тодішнього рівненського повіту. Мати, Марія Антонович, походила також з відомої волинської священницької родини Антоновичів. Вони виховали сина Миколу в християнській православній вірі. Після закінчення Клеванського духовного училища Микола Теодорович продовжив свою теологічну освіту у Волинській духовній семінарії в Крем'янці, Житомирі. У 1906 році продовжив навчання на медичному факультеті Томського університету (1906 - 1909 рр.), та закінчив лише три курси закладу. Велика туга за рідною Волиною, Україною заставила його покинути навчання і повернутися в с. Бичаль до

Волинь і Полісся окупували поляки. Як і кожен окупант нашої землі, вони розпочали колонізацію, полонізацію і провели католізацію місцевих українців, прагнучи їх зробити своїми яничарами. В с. Бичаль, всупереч польській окупаційній владі, служби Божі о. Миколай проводив рідною мовою. Церковним хором керував дяк Матвій Стрільчук.

До церкви Покрови Пресвятої Богородиці в с. Бичаль здавна була приписана й церква св. Апостолів Петра і Павла, 1739 р., унікальна пам'ятка дерев'яної монументальної церковної архітектури.

Отець Миколай Теодорович одночасно був настоятелем і в с. Постійно. Тут, як і в усіх навколишніх селах, служба Божа велася українською мовою, церковний хор брав участь в усіх українських заходах. Отця Миколу Теодоровича польська поліція залишала в спокої лише тому, що він був ще й неперевершеним лікарем, з яким не могли зрівнятися й польські лікарі Костопільщини. Офіцери, урядовці, колоністи зверталися до нього за лікарською опікою, і священник практично вилікував всіх.

Саме вміння лікувати, фізично й духовно зцілювати вірних, всіх тих, хто звертався до нього за медичною опікою, врятувало о. Миколу Теодоровича від польських тюрем, московсько-більшовицьких концтаборів і депортацій.

Священик таємно надавав медичну опіку воякам УПА, членам підпільної ОУН, пораненим, хворим. Медична, хоч і не завер-

здібності, але мав особливе бажання до здобуття духовної освіти. По закінченні Крем'янецького духовного училища продовжив свою духовну освіту у Волинській духовній семінарії в Крем'янці, яку у 1902 році переведено до м. Житомира. Після одруження з Марією Пілатовською 25 травня 1906 року прийняв священницьку хіротонію.

Згодом був направлений в с. Гаї Леветанські Кременецького повіту, де служив Богові й рідному народові до 1911 року.

В держархіві Волинської області зберігається наглядова справа о. Івана Гаськевича, в якій зібрано документи польської поліції за 1935 - 1937 роки. У документах справи є послужний список священника, складений 14 вересня 1938 року. Нижче подаємо його:

На парафії в с. Гаї Леветанські Крем'янецького повіту - травень 1906 - листопад 1911 року - с. Москалівка Крем'янецького повіту; листопад 1911 - квітень 1918 року - с. Рогізно Дубенського повіту; квітень 1918 - березень 1930 року - с. Бронники Рівненського повіту; березень 1930 - жовтень 1935 року - м. Деражно Костопільського повіту.

З 1921 року західна Волинь у складі Поверсальської Польщі. Польські шовіністи розпочали бурхливе будівництво на наших землях своєї Малопольщі. Вони поставили собі за ціль ополячити, окатоличити місцевих українців. У кожного народу національно-свідома інтелігенція (а священство саме і належить до такої) становить еліту нації, тому польська поліція, яка була головним будівничим Малопольщі, впродовж двадцяти років окупації наших земель у різний спосіб (адмінарешти, адмінпокарання, тюрми, концтабір Береза

високу національну свідомість і тут в 20 - поч. 30-х років активно діяла «Просвіта», яка об'єднала всіх свідомих його жителів. З приходом на парафію о. Івана Гаськевича національне життя поживалося, тому польська поліція пробувала кілька разів перемістити свідомого українського священника на інші парафії, однак парафіяни місцевого храму Воздвиження Чесного Хреста Господнього шанобливо ставилися до свого відомого настоятеля. Після переведення архієпископом Олексієм о. Івана Гаськевича на парафію в Деражно, парафіяни направили у зв'язку з цим на початку листопада подяку Волинській духовній консисторії в Крем'янці. У документах польської поліції знаходимо з приводу цього такий запис:

- З посіданної інформації мешканець Деражного Бас Онуфрій в імені всіх націоналістів українських вислав до Консисторії Православної церкви в Крем'янці на початку листопада лист з подякою за направлення до Деражного священника Івана Гаськевича.

В 1937 році виповнилось 30 років пастирської діяльності о. Івана Гаськевича, з цієї нагоди до Деражного завітав архієпископ Олексій (Громадський). Він нагородив священника, а наступного року його призначено помічником благочинного Степанського деканату. Про це в історичних джерелах знаходимо таке повідомлення:

- Затверджено настоятеля Деражненської парафії Костопільського повіту священника Івана Гаськевича помічником благочинного Степанського благочиння.

За роки служіння в м. Деражно о. Іван Гаськевич (1935 - 1943 рр.) як ніхто інший, об'єднав вір-

кою новітньою імперією зляврятувала їх від червоного «визволення». Після ганебної втечі більшовиків з Волині в Деражненському районному НКВС було знайдено списки на депортацію українців в Сибір. Прізвища священника і його родини стояли першими.

На зміну червоним московським прийшли коричневі нацистські «визволителі», які бачили Україну лише як свій «лебенсраум» - життєвий простір. Спочатку німці загравали з українцями, пізніше виявили своє справжнє звірине обличчя.

В Деражно з'явилася українська школа, директором якої був син священника Микола Гаськевич, котрого поляки замордували в 1943 році в с. Злазно, де він мав наречену. Похований в Деражно. Школу очолив молодший брат Серафим Гаськевич (1915 - 1944 рр.), загинув в с. Жалині на Костопільщині від рук московських енкаведистів.

У травні 1943 року німці й поляки чинили розправу за жителями Деражно, Постійно за співпрацю з Українською Повстанською армією. Не шкодували малих дітей, людей похилого віку, вбивали, грабували. Така доля спіткала і священника. Отець Іван з дружиною виїхав з Деражного до своєї заміжньої доньки в містечко Степань.

З другим приходом у 1944 році московських червоних визволителів енкаведисти продовжували моральний і фізичний терор над національно свідомим священником, який з початком другого відродження рідної церкви перейшов під керівництво єпископа Платона та брав активну участь у розбудові парафіяльного національно-православного життя.

Отець Іван Гаськевич доживав віку біля дочки в м. Степань, де

Слід наголосити, що його батько, о. Василь, заснував в с. Бичаль сільську школу і не лише був її засновником, вчителем, а й своїм коштом купував вихованцям підручники, зошити, одяг, взуття та інше.

Після одруження з Варварою Гутаревич (1889 - 1972) з с. Мала Мощаниця був рукоположений в сан священника у 1915 році і прийняв парафію від свого недужого батька, о. Василя Теодоровича.

З початком першої світової війни як священник і лікар надає духовну і фізичну опіку воїнам, серед яких була велика кількість українців. З наближенням у 1915 році фронту в село Бичаль сусіднє містечко Деражне стає вихідною базою московського царського війська, місцем чисельних госпіталів.

У с. Бичаль біля храму Покрови Пресвятої Богородиці і дотепер збереглося багато могил офіцерів царської армії з кам'яними хрестами на них.

Священик о. Микола Теодорович брав активну участь у національно-визвольних змаганнях українського народу 1917 - 1921 рр. Божим словом священника зміцнював дух вояків УНР, як лікар допомагав пораненим.

В о. Миколая був талановитий молодший брат Федір, за фахом інженер, морський офіцер, котрий загинув під час нещасного випадку - впав із щогли і розбився.

Слід наголосити, що окрім священника о. Носаля, Погориння не мало рівного собі священника о. Миколая Теодоровича. До останньої хвилини свого життя він із гідністю ніс свій хрест духівника і лікаря, цілителя людських душ.

Червона Москва і Поверсальська Польща у 1921 році провели поділ України. Західну

дужих.

- Запам'яталось з розповіді сестри про метод лікування молитвою, якій отець зав'язав навколо шиї чорну нитку, - писав Володимир Рожко. На запитання сестри, коли її зняти, священник відповів:

- Її не потрібно знімати, вона сама зникне. І чорна, зав'язана вузликами нитка, зникла невідомо як і коли, - розповідала сестра Олександра, - а з нею і хвороба...

Після смерті о. Миколая Теодоровича церкву Покрови Пресвятої Богородиці, 1779 р., пам'ятку архітектури, московськими більшовиками було зачищено і піддано вандалізму. Впродовж двох десятиліть ганьбили місцеві комуністи за інструкціями московського політбюро святиню, вирубували двері, вибивали вікна, знімали хрести...

Отець Миколай Теодорович заповів поховати його на місцевому кладовищі в с. Бичаль. Тут похована і його дружина, Варвара Наркізівна.

Неподалік від їх могил спочивають герої - вояки УПА: Василь Івахів (Сонар), Юліан Ковальський, Семен Снятецький, які загинули від есесівських куль біля села Чорниж 13 травня 1943 року.

Отці Іван Гаськевич, Микола Теодорович належали до числа видатних священників-патріотів рідної церкви, вірою і правдою служили Богові і своєму народові. Вони внесли неоціненний вклад у процес Другого відродження УАПЦ 1941 - 1944 рр., залишили по собі добру пам'ять серед вірних.

*Володимир РОЖКО,
історик-архівист, почесний
професор Волинського
національного університету
ім. Лесі Українки.*